

Almenys ho vas intentar

Akash Kapur

La recerca de la utopia a AUROVILLE,
una història d'amor i de mort

Traducció d'Octavi Gil Pujol

Saldonar.

Almenys ho vas intentar

Akash Kapur

La recerca de la utopia a AUROVILLE,
una història d'amor i de mort

Traducció d'Octavi Gil Pujol

Saldonar.

Títol original: *Better To Have Gone*

Almenys ho vas intentar

© del text: Akash Kapur, 2021

© de la traducció: Octavi Gil Pujol, 2023

© de la fotografia de la coberta: Auralice Graft, 2021

© de les fotografies de l'interior: vegeu la llista de les pàgines 403-404, 2021

© d'aquesta edició: Edicions Saldonar, 2023

Primera edició: febrer del 2023

Publicat per Edicions Saldonar

Alfambra, 16, 5è 2a

08034 Barcelona

edicions@saldonar.com

www.saldonar.com

@saldonar

Edició i producció: Francesc Gil-Lluch

Disseny i maquetació: Octavi Gil Pujol

Distribució: UDL

Thema: JB, DN, 1FKA

ISBN: 978-84-19571-08-3

Dipòsit legal: B 1336-2023

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

Saldonar forma part de l'associació
d'editorials independents Llegir en Català

Aquest llibre s'ha imprès amb paper procedent de boscos gestionats de manera sostenible, un òfset cru de 80 grams, i s'ha compaginat amb la tipografia Tiempos en cos 9.

Els titulars del *copyright* tenen els drets reservats.

Diane, John, Gillian, Auralice (sempre)

Si concebem un sentit de la realitat, també ha d'haver-hi una noció que podríem anomenar *sentit del possible*. El possible comprèn no només els somnis dels més inquiets, sinó també els dissenys encara latents de Déu. Una experiència o una veritat possibles no equivalen a una experiència o a una veritat reals menys el valor de la realitat, però posseeixen —com a mínim, per als seus defensors— un component extremament diví, un vigor, una empena, una voluntat per construir, un utopisme conscient que no defuig la realitat sinó que la tracta com una missió i una invenció.

ROBERT MUSIL, *L'home sense qualitats*

Taula

Prefaci. Assumptes pendents	11
------------------------------------	----

Primera part

Somiadors	21
En John	21
La Diane	26
En Bernard	28
Els fundadors	41
La Mare	41
Sri Aurobindo	43
En Bernard	46
En John	55
John Walker III	57
La Diane	58
En Satprem (anteriorment, Bernard)	61
En John	63
Forecomers	65
Un laboratori viu	89
Arquitectes de la immortalitat	115
El pou de l'Aurolouis	141

Segona part

Un assumpte familiar	163
El sacrifici	189
Una corda daurada	217
Emissaris	243
Una posició defensiva	249

Tercera part

Ravenna	275
La naturalesa dels desitjos	299
Estramoni	313
Incompetents	339
La qüestió de la culpa	367
Epíleg. Aniversaris	383
Agraïments	397
Nota de l'autor	401

Prefaci.

Assumptes pendents

L'hivern del 2004 em vaig mudar amb la meva dona, l'Auralice, a Auroville, una població al sud de l'Índia, una comunitat intencional ubicada en un altiplà damunt del golf de Bengala. Va ser fundada l'any 1968 amb els objectius ambiciosos de fomentar la unitat entre les persones i de promoure'n l'evolució. Hi ha qui considera Auroville una utopia, però la gent que hi viu, com la meva dona i jo, rebutgem aquesta etiqueta. Una utopia és un lloc perfecte i que no existeix. I Auroville és real, i molt —humanament— imperfecta. Suposo que seria més encertat dir que Auroville és una aspirant a utopia.

La mena de gent que sol arribar a comunitats com Auroville ha viscut pertot, perquè busca alguna cosa nova, diferent. Són persones cansades de les seves vides, que potser se senten alienades per com és el món. Així que es venen la casa, fan les maletes, viatgen a una destinació remota i tornen a començar de zero. Però per a l'Auralice i per a mi, el nostre trasllat representava una altra cosa. No ens projectàvem cap al futur, sinó que fèiem un pas enrere, cap al passat.

L'Auralice i jo vam créixer a Auroville. Vam passar els nostres primers anys allà, en una terra màgica i desposseïda, un desert pla que semblava molt remot, tant físicament com psicològicament. Ja ens coneixíem de petits, i després cadascú vam seguir el nostre camí al món, al món real, com l'anomenàvem, i vam construir les nostres vides. Ara, més d'una dècada després, vam abandonar aquestes vides, vam desmantellar les identitats que havíem construït amb tant d'esforç i vam retornar a la ciutat de la nostra infantesa.

Vivíem a Brooklyn, en un pis llogat d'una sola habitació a l'avinguda Atlantic, en un edifici d'abans de la guerra, amb façana de maons i una escala d'incendis metàl·lica que en sobresortia. El nostre carrer era sorollós i un pèl brut. Els clàxons dels camions em recordaven l'Índia. Però m'agradava, aquell lloc. Agafàvem el metro per anar a la ciutat, teníem feina, ens gastàvem la paga en coses mundanes —roba, tecnologia, llibres— i els caps de setmana provàvem nous restaurants. Teníem molts amics. Fèiem una vida agradable, normal.

La gent ens preguntava per què volíem deixar tot allò enrere, i nosaltres no els sabíem donar una resposta consistent. Unes vegades els dèiem que ens enyoràvem de casa. D'altres, simplement els explicàvem que volíem provar noves experiències, encara que per a nosaltres allò no en tindria res, de nou. Assenyalàvem que els Estats Units eren el passat i que l'Àsia era el futur. A més, estàvem horroritzats per la guerra de l'Iraq. Recordo que un dia, al metro, observant una fotografia a doble pàgina a *The New York Times* d'uns soldats estatunidencs amb uniformes de combat de color verd sobre la resplendor ataronjada d'una tempesta de sorra, vaig pensar amb una claredat absoluta que jo no volia formar part d'aquella pel·lícula.

Tot això eren arguments reals, i avui, vist en perspectiva, tots em semblen vàlids. Però encara hi havia més. La meva dona tenia un passat per resoldre a Auroville. La seva mare i el seu pare adoptiu van morir allà quan tenia catorze anys, i ella se'n va anar poc després, es va traslladar a Nova York per començar una vida nova amb una família nova. Mai va entendre aquestes morts, i jo tampoc. Planaven sobre les nostres vides, sobretot sobre la d'ella, i també sobre la consciència col·lectiva de la nostra ciutat. Amb el pas del temps van passar a formar part d'una mitologia emergent. Però mai es va aclarir del tot què havia passat. Les morts van quedar com tragèdies obscures i inescrutables que pesaven sobre la meva dona i, després, també sobre mi. Ara, mirant enrere, sé que aquesta és la

veritable raó per la qual vam tornar a Auroville: teníem assumptes pendants, allà.

Octubre de 1986. Un home jeu moribund en una cabanya a la vora d'un congost. És John Anthony Walker. Està estirat en un matalàs sobre el terra de ciment, i té una dona asseguda al seu costat, embolcallada amb un xal i amb un gat ros a la falda, plorant. Es diu Diane Maes. Fa mesos que estan així. Durant l'estiu, primer sota la calor brutal del sud indi i després al monsó, amb els esbufecs dels núvols foscos i les seves treves esperançadores, la salut de l'home havia empitjorat. Què és el que l'afligeix? Què és el que l'ha empès fins aquí? A ell i a tots dos.

Abans, les seves vides havien estat plenes de promeses. Formen part d'una gran aventura, una croada per construir un nou món anomenat Auroville. Van arribar aquí, com tants altres idealistes i romàntics, vessant d'aspiracions i d'optimisme, i han treballat molt, han mantingut la fe amb perseverança. En John, el fill sagaç i privilegiat d'una família rica de la costa est estatunidenca. La Diane, una inconformista preciosa i espiritual de Bèlgica. Tots dos, com centenars de persones més que havien abandonat famílies, amistats, cases i possessions materials, havien pres la determinació d'establir-se en aquest tros de terra plana a l'Índia per refer la societat humana. Però ara en John està estirat sobre un terra de formigó esquerdat, malalt, i la Diane plora.

El 13 d'octubre plou. El sòl ressec cobra vida. Els rierols s'obren pas en la terra vermella, fluint cap al congost, i es combinen per formar rius que reompliran l'oceà. Les arrels queden al descobert, els arbres i els arbustos es tomben. Les granotes són una cacofonia. Les serps emergeixen per cruspir-se-les. Un ruixat es converteix en un xàfec. La Diane escriu un missatge urgent a una persona que creu que podria salvar-los. Un francès, en Bernard. «On és la força per a

nosaltres?», escriu desesperada. En John mor l'endemà al matí. La Diane mor la tarda del mateix dia.

Aquesta és la història que coneixíem, la història que l'Auralice es va endur sota el braç quan va marxar cap a Amèrica, sent tan sols una noia de catorze anys, per anar a viure amb la família d'en John. El misteri i el secretisme sempre la van burxar. Però ella va continuar endavant, apartant les inquietuds a un costat. Al cap del temps, els neguits perden rellevància, o com a mínim, urgència.

Fins que un vespre, mentre remenava un calaix al pis d'uns parents d'en John —la nova família de l'Auralice— a Nova York, vaig topar amb una pila de carpetes verdes desbordades de paperassa. Eren plenes de cartes i postals, de pàgines de diaris i de fotografies velles i rebregades. Eren els papers d'en John, que l'havien sobreviscut preservats per la seva germana, la Gillian, la nova mare adoptiva de l'Auralice.

Aquelles carpetes em van obrir les portes de mons nous. Per primera vegada, vaig poder anar més enllà dels mites d'en John i la Diane per veure'ls com a éssers humans: un home i una dona que havien somiat, que havien estimat, i als quals les coses els havien anat terriblement fatal. Aquelles carpetes també em van retornar a l'Auroville de la meva joventut, aquell indret que tant estimava, una imatge de congostos vermells i erosionats i de camps polsegosos que semblaven plens de possibilitats. Però aquell idil·li tenia els peus de fang, conflictes i divisions dels quals l'Auralice i jo només teníem una vaga consciència. Els papers d'en John ens van ajudar a entendre millor el tumult social de la nostra infantesa, i també ens van permetre veure el paper d'aquell mateix tumult en el desenllaç que van trobar-se ell i la Diane.

Vaig passar-me pràcticament tota la nit despert, llegint. I més tard encara vindrien moltes més nits sense dormir. A fora plovia. En un moment determinat vaig sentir una forta baralla a baix, a la vorera,

amb insults i amenaces violentes, però amb prou feines vaig prestar-hi la mínima atenció. Aleshores no ho sabia, però aquella capbussada en els papers d'en John seria el punt de partida d'un viatge, tant per a l'Auralice com per a mi. És el meu nom el que apareix a la coberta d'aquest llibre, però tots dos hem fet aquest viatge de la mà, junts a cada pas del camí. Hem localitzat vells amics d'en John i la Diane, antics amants, membres de la família, companys de viatge a Auroville... Desenes de persones escampades pels sis continents. Hem llegit i inhalat la pols de cartes antigues, de diaris, d'actes de reunions escrites a màquina i fetes miques, sovint en arxius sumits en la penombra. Fa més d'una dècada que convivim amb aquest llibre, i l'experiència ha canviat la manera com ens veiem a nosaltres mateixos i com veiem la nostra comunitat, i també ha canviat la impressió que tenim de la mateixa idea d'una utopia i de l'anhel de la perfecció. Aquesta història anava molt més enllà del que havíem cregut mai. Aquelles morts van ser molt més complexes del que hauríem pensat mai.

L'Auralice i jo vam retornar a Auroville a principis del 2004. Jo me n'hi vaig anar primer, tot just passat Cap d'Any, i ella va quedar-se a Nova York per empaquetar les nostres pertinences i va venir al cap d'un parell de mesos. Havíem estat gairebé dues dècades fora, i, per més que hi havíem passat de visita diverses vegades, se'ns feia estrany tornar a ser allà. Tot ens resultava familiar, però al mateix temps alguna cosa grinyolava. Els meus pares i molts amics nostres encara vivien a Auroville. Però havien canviat, i nosaltres també, i la nostra comunitat. El que abans era un altiplà desolat s'havia convertit en un municipi pròsper d'uns tres milers i mig de persones de cinquanta-nou països diferents. El desert de la nostra joventut s'havia transformat en un bosc espès. Amb el pas dels anys, els aurovil·lians havien cavat rases de reg, construït preses, excavat pous i plantat més de tres milions d'arbres. El resultat d'aquesta autèntica feinada era espectacular i

inspirador. Auroville havia protagonitzat la major reforestació mai vista a l'Índia, un exemple global de la conservació del medi ambient.

Ens vam instal·lar en aquell indret acabat de tenyir de verd. Vam construir una casa, vam adoptar un gos, vam comprar una moto i vam tenir dos fills. I a un li vam posar John Anthony de segon nom. De vegades, passejant per la ciutat, la gent es mirava l'Auralice i jo tenia la sensació que l'observaven amb intriga, com si se sorprendessin que, a pesar del seu passat, hagués forjat una família, una vida. Ens explicaven històries, records d'en John i la Diane, diferents versions de les seves morts, sovint contradictòries. Una vegada, una dona se'm va acostar i em va expressar la seva preocupació pel benestar dels nostres fills. Va vomitar una teoria sobre el mal karma, sobre una maledicció que encara emanava d'aquella cabanya a la vora del congost. Jo li vaig suggerir secament que es reservés les supersticions per a si mateixa. Això sí, aquella nit em va costar agafar el son.

Un dia, si fa no fa dos anys després d'haver tornat, l'Auralice em va demanar si la voldria acompanyar al congost. Mai havia expressat cap desig d'anar-hi. Amb prou feines havia parlat de les morts d'en John i la Diane. Seria la primera vegada que hi tornaria des que va marxar d'Auroville una vintena d'anys enrere, la primera vegada que trepitjaria la casa de quan era petita. Em va dir que volia anar a trobar les tombes, que mai les havia vist.

Una tarda assolellada ens hi vam acostar en moto. Vam travessar la topografia plana d'Auroville, ara atapeïda de blocs de pisos, escoles, centres culturals i restaurants. Vam agafar un camí polsegós que passava per un pont de pedra i després, al final del camí, vam aparcar a la vora d'un bosc. De petit havia estat per la zona, i sabia que érem a prop d'on vivien en John i la Diane. Però l'entorn era del tot irreconeixible. La vegetació s'havia tornat tan densa que ni tan sols vèiem el congost.

Ens vam obrir pas entre esbarzers i espines, i el primer que vam trobar va ser la cabanya. Tot el que en quedava era una carcassa al bosc, un parell de parets cobertes de verdet, el guix i els maons

esmicolats, ennegrits com si un foc els hagués socarrat. Uns metres més enllà vam topar amb les tombes. Només un clot a terra, sense marques, ni tan sols una clariana. Els mosquits brunzien en l'aire, una mangosta bellugava nerviosament. Damunt del sot hi havia un termiter arenós, alt però mig enfonsat.

Ens vam posar a la gatzoneta per digerir l'escena. No hi havia res que significués la mort d'en John i la Diane, ni tampoc res de les seves vides. Vam tancar els ulls i vam intentar invocar alguna cosa a la qual poguéssim aferrar-nos, un so, una olor, com a mínim una sensació, qualsevol cosa més enllà d'un record. L'Auralice va trencar a plorar.

—Els enyoro tant... —va fer.

Vaig veure que tenia un fil de sang a la cama, una línia vertical que li baixava pel panxell, probablement fruit d'una esgarrapada amb algun esbarzer.

—Els enyoro tant... —va repetir.

I jo em vaig preguntar: què dimoni hi devia passar, aquí?

Primera part

Fem el cel a la terra, amics,
en lloc d'esperar fins més tard.

HEINRICH HEINE

Les úniques mentides que ens castiguen de veritat
són les que ens diem a nosaltres mateixos.

V. S. NAIPAUL, *In a Free State*

Somiadors

En John

La història comença així: un jove nascut en una família privilegiada, bastió de l'establishment de la costa est estatunidenca, amb una vida estable i ascendent des de les cases senyoriales de Georgetown fins als passadissos de Harvard. Totes les portes obertes als seus peus. El pare és director de la Galeria Nacional d'Art de Washington, mentor de Jackie Kennedy i un visitant habitual de la Casa Blanca. El cercle social de la família —Isaiah Berlin, Dylan Thomas, T. S. Eliot, Paul Mellon, Joe Alsop— garanteix accés a totes les oportunitats del món.

Festes amb còctels i canelobres de vidre i coberts de plata monogramats. Caps de setmana a la mansió de Dumbarton Oaks, una propietat distingida al punt més elevat de Georgetown a la junta directiva de la qual hi ha el pare. Piscines amb la vora de marbre, concerts de Schubert al vespre, el te sota la lògia, jocs de fet i amagar amb la germana, la Gillian, entre les glicines i les fonts dels jardins italians.

Estius a banda i banda de l'Atlàntic, visitant la casa de la infantesa de la mare a Anglaterra i un castell de la família a Escòcia. A bord del *Queen Mary* en primera classe, en John i la Gillian, dos nens esvalotats, belluguegen amunt i avall, explorant la sala de calderes i els pisos inferiors. La guerra tot just ha acabat, i de vegades veuen soldats als vaixells, estirats en hamaques esteses a les cobertes. Una vegada fins i tot es troben Fred Astaire i Ginger Rogers i, evidentment, els demanen autògrafs.

John Anthony Drummond Walker, nascut el 30 de juny del 1942. És alt, gairebé metre noranta, angulós, amb la cara allargada i una expressió penserosa, atractiu amb un posat reticent i inabastable.

Tothom diu que té l'encant carismàtic del seu pare. Du una vida de pel·lícula. Ara bé, malgrat tot, sempre l'ha burxat una sensació d'insatisfacció, una inquietud constant encara que gens articulada, com una picor. Aquest sentiment l'empenyerà de banda a banda, d'una empresa a la pròxima, de causa a causa. Sempre buscant, sempre en moviment, però sense acabar d'arribar mai enlloc.

El seu pare, John Walker III, és un home de pes. Forma part d'una camarilla de Georgetown que domina la vida política i cultural a la capital durant els anys de la postguerra. És el primer comissari de la Galeria Nacional, des de la seva fundació el 1937, i de seguida arriba a fer-se'n director. Coixeja des de petit a causa d'un cas de poliomielitís, però és ben plantat i imponent, i, amb una bona dosi de carisma, contactes i perseverança, converteix la incipient galeria en una de les organitzacions culturals més importants del món sencer. Prové d'una família adinerada de Pittsburgh —el seu avi formava part d'un

cercle d'industrialistes escocesos rics associats amb Andrew Carnegie— i es mou en entorns cultes i puixants. Això facilita a Walker Sr. la labor d'adquirir obres d'artistes de primer ordre per a la galeria i per al país: Cézanne, Da Vinci, Picasso, Rembrandt, Ticià, Rafael, Van Gogh...

La mare d'en John, Lady Margaret Drummond, és filla de Sir Eric Drummond, setzè comte de Perth, primer secretari general de la Societat de Nacions i posteriorment ambaixador britànic a Roma. Són descendents directes de la reina Maria I d'Escòcia i de dos sants i màrtirs catòlics, un dels quals és Thomas More, sant patró de la utopia. El casament de la mare d'en John amb Walker Sr., celebrat a l'església romana de Sant Andreu del Quirinal, encapçala les seccions internacionals dels diaris d'arreu. El Papa envia un telegrama amb les seves benediccions.

En John creix sentint les històries sobre el preuat llinatge de la seva família. Carrega a l'esquena aquestes narracions allà on va, amb ambivalència i sovint a contracor, perquè ha d'estar a l'altura del seu pedigrí. De petit, llegeix l'exemplar de talls daurats del llibre *A Book of English Martyrs*, que li cedeix la seva mare i que inclou capítols sobre els seus avantpassats. El prefaci proclama: «La seva veritable ofensa no va ser la deslleialtat, ni tampoc la traïció, sinó la consciència».

A en John li expliquen que els seus avantpassats van acabar presos a la Torre de Londres per les seves conviccions catòliques. Li diuen que, a l'hora de la veritat, cadascú ha d'estar disposat a morir per les seves conviccions. Potser això ofereix una visió del que vindrà després.

Una vida rica i privilegiada, i divertida, també. Per més que en John sempre mantindrà una certa austeritat, un aire de moderació i d'abnegació, és un home extravertit que sent una forta inclinació per l'hedonisme. Surt de festa per Harvard, balla sobre les taules d'un antre bohemí, el Casablanca, i s'empassa daiquiris i vi italià barat —vi blanc Orvieto, a 1,20 dòlars l'ampolla— mentre discorre sobre literatura al *Harvard Advocate*. Surt amb un grup de marrecs rics de fora del campus que beuen i fumen amb gent glamurosa —una imatge molt festiva, força avançada al seu temps—. Sense anar més lluny, la famosa Edie Sedgwick, una de les superestrelles d'Andy Warhol i una icona dels anys seixanta, és una amiga íntima i una habitual de les seves festes. En John beu amb els companys de classe a l'últim pis de l'AD, un club d'estudiants, i aboquen gots sencers sobre els transeünts que passen per sota. Més tard la policia els farà agenollar-se per netejar la vorera de maons amb raspalls de dents.

El príncep de Liechtenstein visita Cambridge mentre en John és a Harvard. El pare del príncep posseeix una col·lecció d'art formidable, amb peces com la *Ginebra de Benci* de Leonardo da Vinci, un dels pocs Da Vinci al món que es mantenen en mans privades. El pare d'en John té aquest quadre entre cella i cella: una galeria nacional de primera ha de tenir un Leonardo! Li ha arribat a l'oïda que la família reial podria prestar-se a vendre'l, així que pretén posicionar-se amb el jove príncep —el Petit Liechtenstein, l'anomena—. Demana a en John que es trobi amb el príncep a Cambridge i obre un compte de despeses al seu fill al Club Henry IV, un restaurant francès de luxe a Harvard Square. En John treu suc de l'oportunitat i acumula tiquets

a base de caragols de mar, pollastre amb vi, entrecot i vi d'importació. Un sol dinar amb el príncep puja als 124 dòlars. El pare se'n fa creus, però tot acaba perdonat quan aconseguen la *Ginebra* a canvi d'un preu que segons es rumoreja s'aproxima als cinc milions de dòlars, el màxim mai pagat per una pintura. Així, la *Ginebra* es converteix en l'únic Leonardo al continent americà.

Si fa no fa al mateix temps, el pare d'en John presideix una celebració d'etiqueta a la Galeria Nacional a la qual assisteixen, entre d'altres, el president Kennedy, el vicepresident Johnson, les seves dones, el secretari d'estat Dean Rusk i gairebé tots els membres del Congrés. Walker Sr. ha treballat durant mesos en col·laboració amb Jackie Kennedy i André Malraux, el ministre francès de Cultura, per organitzar una exhibició de la *Mona Lisa* als Estats Units. La pintura de quatre-cents anys travessa l'Atlàntic en la seva pròpia cabina, i Walker Sr. la descobreix en una rotonda envoltada de columnes a la segona planta de la galeria. La cerimònia consolida la seva posició al nucli de l'estructura de poder de Washington.

En John, però, va en una altra direcció. Assisteix a una conferència al MIT a càrrec d'Aldous Huxley, escriptor i filòsof anglès que acaba de publicar una novel·la utòpica, *Island*, en què la psicodèlia i el misticisme oriental es combinen per crear una societat ideal. Mentre en John s'escolta Huxley, una espurna s'encén dins seu. Poc després, participa en els experiments amb narcòtics de Timothy Leary i Richard Alpert a Harvard i pren LSD per primera vegada. La guspira es converteix en un incendi. El món d'en John, el capoll segur i acompanyat del seu pare, s'ensorra. Cau en una depressió i perd el rumb. La germana el visita a Cambridge i troba el seu pis fet un desastre, reflex de l'estat d'ànim del seu germà, entén.

En John comença a abandonar i a deixar els seus projectes a mig fer. Aparca la carrera i se'n va a Portsmouth Abbey, un internat en un monestir catòlic benedictí a Rhode Island on havia estudiat abans de traslladar-se a Harvard. Passa un any sencer en retir, meditant i deambulant pel vast campus que descendeix fins a la badia de

Narragansett, assistint als sermons de la seva catedral de voltes de fusta. Busca nous horitzons, igual que el catolicisme americà d'aquell mateix període, que s'està obrint a la religió oriental. En John descobreix el budisme, llegeix Thomas Merton i fa amistat amb Aelred Graham, membre de la comunitat de Portsmouth. Fins i tot l'ajuda a construir un jardí zen davant del monestir. Cada matí, Graham es despulla en una estança de la planta baixa amb una paret exterior de vidre i executa complexes postures de ioga. En una ocasió, l'home de la neteja entra a la sala i es troba Graham nu sostenint-se sobre el cap.

—Ves per on, sembla que veu el món de cap per avall —comenta l'home posteriorment.

En porta alguna entre mans. Tot just comencen els anys seixanta, i ben aviat tot estarà de cap per avall.